

La Croix, 2014 augusztus 28.

A magyar Kőszeg városában, ahol „A Nagy Füzet” alkotója felnőtt, mielőtt Svájcba menekült volna, egy csoport lelkes híve felidézi emlékét

AGOTA KRISTOF, A MINDIG JELENLÉVŐ LÉVŐ HIÁNYZÓ

Kőszeg

Egy kedves, vidám, néha nosztalgikus kis társaság anekdotákat és emlékeket idéz fel, miközben egy tálból málnát szemezget. Ez a társaság késő délután a 79 éves magyar nyugdíjas, Vilma nappalijában gyűlt össze, aki büszkén mutatja zöldre festődött kezeit és hortenziáit.

„Számomra természetes, hogy itt vagyunk és Ágotáról beszélgetünk, pedig most málnát kellene szednem” mondja az idős asszony lesve a többiek reakcióját. Megvan a hatása: van, aki a kanapén ül, van, aki egy fotel karfáján, János, Ibolya, Georgina, Rudolf és Ferenc, mindnyájan nevetésben törnek ki.

A konyhakertészkedéstől eltérített vendéglátó kötőjelként kapcsolja össze a kis csapat hat tagját: Vilma és Georgina hajdan osztálytársak voltak, mindketten nyugdíjas tanárok, János, a volt iskolaigazgató, Ibolya, Ferenc és Rudolf romantikus lelkületű, szenvedélyes és kíváncsi olvasói Agota Kristofnak, aki szinte minden mondatuk középpontjában áll. Gyakran „Ágotaként” emlegetik. Néha „Ágiként”. Ritkán teszik hozzá vezetéknevét: Kristóf Ágota”, ez a név túl formális számukra, akik közülük valónak tekintik őt.

A több mint harminc nyelvre lefordított, aprólékosan cizellált, rövid mondatairól ismert író a magyar irodalom dicsősége, de egyben furcsa jelensége is, mert Svájcba való emigrálása után a francia nyelvet részesítette előnyben anyanyelvével szemben. Agota Kristof sírja néhány száz méterre van Vilma házától Kőszegen. Nem sokkal Neuchâtelben 2011-ben bekövetkezett halála után hamvait hazahozták, s e nyugat-magyarországi város békés temetőjében fenyőfák alatt nyugszik.

Kőszeg, a 12.000 lakosú város büszke arra, hogy megállította az ottomán birodalom Bécs felé való előretörését 1532-ben. Az elmúlt években a város felfedezte, hogy Agota Kristof regényeinek helyszíne, valamint élete egy részének helye. A középkori város, ahová „Ági” családja 1944-ben költözött, amikor ő 9 éves volt, nem más, mint „K városa”, ahol egy méltatlan nagymama házában nőnek fel a trilógia ikrei a műben, mely világhírűvé tette az írónőt.

„Számára Kőszeg a világ legszebb városa volt, ezt írta dedikációként egyik művébe nekem”, mondja a kanapé közepén János, az egykori iskolaigazgató, a Vilmánál rendezett kis emlékünnepe lelkes szervezője.

Szinte mindent tud Agota Kristofról, akivel 1993-ban találkozott először. A vasfüggöny akkor már négy éve lehullott és egy dokumentumfilm miatt tért vissza hivatalos látogatóként az országba, amelyet a kommunista rezsim elől menekülve hagyott el illegálisan 1956 egy novemberi éjszakáján első férjével és 4 hónapos kislányával. „Az 1980-es években visszatért már Kőszegre, de inkognitóban, pontosít János. Mindig az Irottkő szállodában szállt meg, a 214-es szobában.” Néha Vilma lop be egy emléket: „Amikor viszontláttam 1994-ben, nem érezte velem, hogy ő egy nagy író, nagyon egyszerűen viselkedett.” Majd ismét János veszi át a szót.

A mező, ahová a szerző „a nagymama házát” helyezte, a kavicsos út, amelyen ő menekült a határ felé, a ferde tetejű ház, melyben szüleivel lakott, szomszédos Vilmáék

házával...A kiváló topográfus János álma, hogy szervez egy zarándoklatot. „*A kőszegi kultúrház igazgatójával az a tervünk, hogy irodalmi sétákat szervezünk*”, magyarázza. Szövetkezhetne Rudolf-fal, aki mozivezető a nem messze fekvő Szombathely városában, ahol Ágota bentlakásos középiskolás volt. Rudolf számára Agota Kristof megszólaltatta a kövek nyelvét. „*Mióta felfedeztem A nagy füzetet, Kőszeg megváltozott a számomra, mondja Rudolf. Látom a felszín alatti rétegeket.*”

A kis csapat számára mindig jelenlévő, de Agota Kristofnak szülőhazájában eléggé tétova az elismertsége. Ő, aki fájdalmában a francia nyelvet választotta, „*az ellenség nyelvét*”, ahogy írja „*gyakran nyúlva a szótár segítségéhez*”, Magyarországon nincs egyetemi specialista. Az iskolában nem tanítják műveit. A magyar írók panteonjában éppen csak jelen van. „*Amikor bemutatták nekem, szégyelltem magam, hogy még csak nem is hallottam soha róla*”, mondja János. „*Úgy éreztem ez olyan adósság, amit törlesztenem kell.*”

A balján ülő Ibolya magyarázatként hozzáfűzi: „*Nő volt és franciául írt. Mindkettő hátrány Magyarországon.*” A társaság érdeklődéssel hallgatja a nyugat-magyarországi egyetem elnökhelyettesének diszkrét és elegáns hangját; Vilma szalonjában tekintélynek számít.

Van valami kegyetlenség abban, hogy egy olyan alkotónak, aki magában hordozza hazáját, az irodalom száműzöttjei között szerepel. „*A szintaxis megmutatja, hogy Agota Kristof fejben magyarul fogalmaz*”, írja Petőcz András az *Agota Kristof magyar származású franciául író svájci író* c. tanulmányában. (Hauteurs, 2006 március)

Megkésve, de az elismerés megérkezett. Kevéssel halála előtt Kossuth-díjat kapott. 2013-ban Szász János rendező a trilógia első darabjából filmet készített *A Nagy Füzet* címmel. De a csodálóknak mindez kevés.

„*Méltóbb sírhelyet érdemelve*”, mérgeződik Vilma, akit felháborít, hogy még sírköve sincsen. Georgina egyetért vele. Pedig, ahogy mondja, „*Ági*” kegyetlen írásmódja, ahogy a testről, a szexualitásról ír, eltér az ő erkölcsi felfogásától. „*Amikor elolvastam a könyvét, egyes dolgokat túl realistának találtam*”, magyarázza az idős hölgy.

A szombathelyi gimnázium fiatal irodalomtanára, Ferenc hagyja az idősebbeket beszélni, majd elmondja saját véleményét. „*ő hisz Agota Kristof nevelői erényeiben. „Az én feladatom, hogy megismertessem Agota Kristof műveit a diákjaimmal, hiszen ők annyi idősek, mint a trilógia ikrei.*”, érvel, *Függetlenül a háborús kontextustól, a trilógia az emberi érzelmek összetettségéről szól.*”

Marianne Meunier

EGY HELY. SZÜLŐFALUJÁVAL ELLENTÉTBEN, A VÁROSBAN, AHOL AGOTA KRISTOF TANULT, EMLÉKTÁBLÁT HELYEZTEK EL

A múlt minden nyoma

Semmi nem jelzi, hogy Kristóf Ágota Csikvandon született, egy 400 fős faluban, ahol egy főutca van s alacsony házak. Így az ott élők emlékeire kell támaszkodni: Dánielre, Marikára, Ilonkára... Ma „*több időt tölt kórházban, mint otthon*” Ilonka, aki Ágota legjobb barátnője volt 3 és 7 éves koruk között.

Mesél az anya kiváló főztjéről, az apáról – aki a frontra, vagy börtönbe került, a komoly, de vidám lányukról... Ilonka, narancssárga nappalijában levéltárosi pontossággal idézi fel emlékeit.

Más nyomok innen 100 km-re, Szombathelyre vezetnek, a gimnáziumba, ahol 15 évesen bentlakásos volt. Az elegáns fehér épület falait az érettségizett osztályok tablói borítják. A második emeleten az egyik érettségi tablón látható Kristóf Ágota képe, aki már akkor is „*az olvasás gyógyíthatatlan betegségében szenvedett*”.

A 4B osztály tablója ugyanolyan, mint bármelyik másik, kivéve egy részletet: középen valaha Beri János tanár fényképe is ott volt. Elkötelezett antikommunistaként 1956-ban nyugatra szökött. Ez olyan árulásnak számított, ami miatt az iskola vezetősége a tanár fotóját eltüntette a tablóról. Aki pedig erre az útra a tanárral együtt ment, annak fotója ott maradhatott a tablón, s az pedig nem más, mint Kristóf Ágota, egykori diákja, aki felesége és lánya anyja volt.

Ez a tíz évvel idősebb, művelt férfi győzte meg Kristóf Ágotát, hogy inkább vállalják a száműzetést, mint az itthoni egyetemet, ahová Kristóf Ágota felvételt nyert. Néhány évvel később elváltak. Egy interjúban, amit 1997-ben a *Szép Szó* c. újságnak adott, Ágota Kristof házasságukról azt mondta „*szerecséltenség volt*”.

Sokáig semmi nem jelezte a híres érettségiző szombathelyi korszakát. Majd tavaly márciusban az önkormányzat egy emléktáblát avatott a gimnázium homlokzatán. A tanárra semmiféle utalás nincsen.

Marianne Meunier

A fontos dátumok

19 éves korában menekülés Svájcba

1935 – születés Csikvandon, Nyugat-Magyarországon, ahol apja tanító

1944 – A család az osztrák határ melletti Kőszegre költözik

1956 - A több mint 3000 áldozatot követelt budapesti felkelés elfojtása után férjével és 4 hónapos lányával Svájcba menekül

1960-1970-es évek – Az írás mellett óragyárban, ruhaüzletben, valamint egy fogorvosi rendelőben dolgozik Neuchâtelben

1986 – *A Nagy Füzet* megjelenése Franciaországban (Seuil kiadó). *A bizonyítékkal*(1988) és *A harmadik hazugsággal* (1991) együtt *Az ikrek trilógiája*

2011 július 27. – Halála Neuchâtelben

Képfeliratok:

Kőszeg környéke, Ágota Kristof regényeinek helyszíne és élete egy részének kerete

A szombathelyi gimnázium tablója, 1953. Kristóf Ágota (lent balról a harmadik), 18 évesen, bennlakóként

(A fordítást Gáldi Éva készítette.)